

BEATA ZAJĘCKA

POSTAWY PRZEDSTAWICIELI WYBRANYCH PLACÓWEK
WOBEK PRZYJMOWANIA SKAZANYCH DO PRACY
W CHARAKTERZE WOŁONTARIUSZA

WPROWADZENIE

Kara pozbawienia wolności w świadomości społecznej jest karą podstawową ze względu na przypisywane jej znaczenie i związane z nią dolegliwości. Pod pojęciem resocjalizacji – w warunkach izolacji penitencjarnej, nazywanej resocjalizacją penitencjarną – kryje się całościowy zbiór norm, zasad oraz sposobów postępowania ze skazanymi. Odbywa się ona w zorganizowanych warunkach i w odpowiednim czasie, a służy przede wszystkim wprowadzeniu zmian w obszarze postaw oraz usprawnieniu przebiegu procesu readaptacji i reintegracji społecznej więźniów (Machel, 2003). Aby osiągnąć wychowawcze cele izolacji penitencjarnej, karę pozbawienia wolności odbywa się w ramach określonych systemów, w różnych typach i rodzajach zakładów karnych. Obowiązujący kodeks karny wykonawczy nie wymienia i nie narzuca resocjalizacji, wykonywanie kary pozbawienia wolności ma jedynie na celu wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanых postaw (Ustawa, 1997, art. 67 § 1). O odrzuceniu koncepcji przymusowej resocjalizacji zdecydowały: potrzeba poszanowania prawa skazanego do decydowania o sobie oraz uznanie faktu, że efektywne jest oddziaływanie na dorosłego człowieka, które on sam zaakceptuje i jako podmiot nawiąże współdziałanie z pedagogami i terapeutami. Wyjątek od tej zasady dotyczy sprawców młodocianych, którzy obligatoryjnie odbywają karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania, co zwiększa szansę na rekonstrukcję ich osobowości i pozytywną integrację społeczną po wyjściu z zakładu.

Dr BEATA ZAJĘCKA – Katedra Badań nad Edukacją, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie; adres do korespondencji: ul. Waszyngtona 4/8, 42-200 Częstochowa; e-mail: b.zajacka@ujd.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7765-4067>.

Kodeks karny wykonawczy (Ustawa, 1997, art. 67 § 3) stanowi, że stosowane są następujące oddziaływania penitencjarne: praca (zwłaszcza sprzyjająca zdobywaniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych), nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne.

Mając na uwadze jak najlepsze przygotowanie skazanych do wolności realizowane są programy readaptacji społecznej poprzez odpłatne zatrudnianie więźniów w przywieziennych zakładach pracy oraz przez kontrahentów pozawieziennych, a także w charakterze wolontariatu w otwartych na nich instytucjach w środowisku lokalnym.

Niniejszy artykuł podejmuje problem stanu przygotowania instytucji otwartych na przyjmowanie resocjalizowanych do pracy w charakterze wolontariusza. W strukturze artykułu najpierw omówiono zagadnienie walorów wychowawczych pracy osób odbywających karę pozbawienia wolności, następnie zaprezentowano koncepcję własnych badań empirycznych, które zostały zrealizowane wśród pracowników instytucji i ośrodków, w których istnieje możliwość odbycia wolontariatu lub są spełnione odpowiednie warunki, aby taką możliwość wprowadzić. I wreszcie przedstawiono interpretacje uzyskanych danych i sformułowane wnioski.

Celem artykułu jest przybliżenie idei nieodpłatnej pracy skazanych, a także postaw wobec więźniów-wolontariuszy. Uwzględniając cechy osobowości czy rodzaje prac, jakie skazani mogą wykonywać w środowisku otwartym, wolontariat może być szansą na głęboką odnowę człowieka uwięzionego i jego wewnętrzne przeobrażenie.

ZNACZENIE PRACY I WOLONTARIATU W PROCESIE RESOCJALIZACJI PENITENCJARNEJ

Praca od dawna traktowana jest jako istotny środek oddziaływania na skazanych, zmierzający do osiągnięcia wychowawczych celów kary. Stanowi ona najważniejszy sposób aktywizacji w zakładach karnych, dając skazanym możliwość nabycia kwalifikacji zawodowych oraz wpojenie nawyku pracy. Wykonywanie pracy zarobkowej przez więźniów dostarcza wielu bodźców, których skazany jest pozbawiony, zapobiega beczynności i nudzie, uczy sumienności, cierpliwości i punktualności (Marczak, 2012; Niewiadomska, 2016; Kłak, 2017). Trudno jest nie docenić roli pracy podczas odbywania wyroku zwłaszcza w aspekcie readaptacji społecznej, tego jak wiele może ona nauczyć człowieka i jaki ma pozytywny wpływ na jego przyszłe funkcjonowanie. Jednak w zakładach

karnych jest też grupa więźniów, którzy nie mają ukształtowanego nawyku pracy i nie chcą jej podjąć. „Praca nigdy nie była pojmowana przez nich w kategoriach wartości. W ich odczuciu zajmowali się nią «frajerzy», którzy w dodatku niewiele mają ze swojego wysiłku. Wartością samą w sobie, jak sądzili, jest szybki zysk bez względu na konsekwencje, które z sobą niesie” (Pastwa-Wojciechowska, 2009, s. 115). Konieczne jest kształtowanie umiejętności i potrzeby pracy, a także wzbudzenie przekonania, że to właśnie praca, a nie przestępstwo jest sposobem na życie.

Według danych Centralnego Zarządu Służby Więziennej na dzień 30.06.2023 (*Powszechność zatrudnienia, 2023*) powszechność zatrudnienia wśród skazanych i ukaranych w populacji kwalifikujących się do pracy wynosiła 96,4%, w tym 51,1% pracowało odpłatnie, a pozostali nie otrzymywali wynagrodzenia za swoją pracę. Zatrudnieni byli głównie przez kontrahentów pozawięziennych, pracowali w przywięziennych przedsiębiorstwach przemysłowych czy gospodarstwach pomocniczych. Skazani wykonywali pracę nieodpłatnie, m.in. przy pracach publicznych, pracach na cele charytatywne, pracach porządkowych oraz pomocniczych. Zatrudnienie skazanego poza zakładem karnym może na niego oddziaływać szczególnie pozytywnie w końcowym etapie odbywania kary. Jest to zarówno sprawdzenie efektywności izolacji, jak i stopniowe przygotowywanie jednostki do opuszczenia zakładu i życia zgodnego z normami zarówno prawnymi, jak i społecznymi.

Mając na uwadze jak najlepsze przygotowanie skazanych do wolności, realizowane są programy readaptacji społecznej poprzez zatrudnianie więźniów w środowisku otwartym, w charakterze wolontariatu. Osoba, która udziela wsparcia potrzebującym, to człowiek na swój sposób wyjątkowy i jedyny w swoim rodzaju. W przestrzeni społecznej trudno powiązać ideę wolontariatu ze środowiskiem zakładu karnego, w którym przebywają skazani. Obraz osoby odbywającej karę pozbawienia wolności złożony jest z wielu przekłamań i stereotypów. Podkreślane są błędy i przewinienia skazanych, a aspekt ich resocjalizacji jest pomijany. Wolontariat więźniów może być jedną z form readaptacji społecznej skazanych wpisaną w funkcjonowanie resocjalizacji inkluzyjnej, obejmującej działania mające na celu włączenie osób odbywających karę pozbawienia wolności w życie społeczne (Fidelus, 2011). Wiele zakładów karnych współpracuje z licznymi stowarzyszeniami, organizacjami pożytku publicznego, fundacjami oraz centrami wolontariatu.

Oddziaływanie pracy charytatywnej jest wielopłaszczyznowe. Wolontariat przynosi korzyści zarówno osobie wspomaganej, jak i samemu wolontariuszowi oraz placówce, na rzecz której działa. Więźniowie pełniący funkcję wolontariu-

szy, poprzez swoją działalność charytatywną kształtują własne nawyki, nabywają nowe umiejętności i kompetencje (Fryszak, 2020; Lewicka-Zelent i Pytko, 2021). Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Renatę Dekę (2007), dla skazanych największą korzyścią z wolontariatu jest poczucie bycia potrzebnym i docenianym. Osoby odbywające karę pozbawienia wolności dzięki pracy charytatywnej zaspokajają własne potrzeby emocjonalne, duchowe oraz rozwojowe, w tym potrzebę miłości, bliskości, uznania i szacunku oraz potrzebę samorealizacji. Wolontariat skazanych zapewnia im również zachowanie względnej higieny psychicznej oraz uczy komunikacji i prawidłowego budowania relacji międzyludzkich. Skazani nabywają szacunku do pracy i do całego otoczenia społecznego, w tym do podopiecznych oraz współpracowników. Zmienia się ich myślenie, analizują swoje zachowania i konstruują nowe cele na przyszłość (Krakowiak i Paczkowska, 2014; Weissbrot-Koziarska i Kanios, 2022).

Emilia Sokołowska (2015) analizując rodzaje prac charytatywnych, jakie podejmują skazani przebywający w zakładach karnych, wspomina o szczególnym znaczeniu bezpośredniej pracy na rzecz osób z niepełnosprawnością, chorych, dzieci, dorosłych, ubogich oraz zwierząt. Autorka wyróżnia ponadto prace o charakterze pielęgnacyjno-opiekuńczym, prace porządkowe, remontowe, konserwatorskie, ogrodnicze, kucharskie, biurowe i kulturalno-oświatowe oraz tak zwane prace akcyjne, takie jak przygotowywanie zbiorów funduszy lub darów, szycie zabawek dla dzieci oraz przygotowywanie paczek i prezentów z okazji świąt. Idea resocjalizacji inkluzyjnej, współpracy ze środowiskiem wolnościowym przy organizacji odpłatnej pracy czy wolontariatu dla osób odbywających karę pozbawienia wolności jest cenna. Sama izolacja automatycznie nie resocjalizuje, lecz przyczynia się do ukształtowania osobowości karceralnej w konsekwencji prowadzącej do kolejnego konfliktu z prawem (Konopczyński, 2013; Ambrozik, 2016; Stępnia, 2017; Bałandynowicz, 2019).

ZARYS KONCEPCJI WŁASNYCH BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Zaprezentowane ustalenia dowodzą, że zdecydowana większość badań prowadzonych na temat pracy skazanych w roli wolontariuszy koncentruje się wokół funkcji, jakie pełni wolontariat czy też pozytywnych cech, jakie powinni posiadać, także działań podejmowanych przez wolontariuszy. Dotychczasowo analizowano również związek pomiędzy nieodpłatną pracą osadzonych a zmianami w ich zachowaniu i postawach. Niezbędna jest eksploracja zagadnienia, przedstawiająca perspektywę osób, które miałyby pracować razem z więźniami–wolontariusza-

mi czy też ustalenie tego, czy pracownicy są zainteresowani nawiązaniem współpracy ze skazanymi. Postawy deklarowane przez przedstawicieli poszczególnych placówek (schroniska dla zwierząt, ośrodki opieki dla potrzebujących czy fundacje działające na rzecz ochrony środowiska) pozwolą określić gotowość instytucji do przyjmowania skazanych do pracy w charakterze wolontariusza.

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia sformułowano następujący problem badawczy: Jakie są postawy przedstawicieli poszczególnych placówek dotyczące przyjmowania skazanych do pracy w charakterze wolontariusza?

Badania przeprowadzono za pomocą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem ankiety. Objęły one 125 pracowników zatrudnionych w instytucjach i ośrodkach, w których istnieje możliwość odbycia wolontariatu lub są spełnione odpowiednie warunki, aby taką możliwość wprowadzić. Najczęściej prowadzoną przez instytucje i ośrodki działalnością jest sprawowanie opieki nad dziećmi i młodzieżą (24%). Ponadto stosunkowo dużą grupę stanowią badani z placówek zajmujących się opieką nad osobami starszymi i schorowanymi (19,2%). Trzecią pod względem wielkości badaną grupą jest zbiorowość pracowników instytucji działających w zakresie pracy z osobami z niepełnosprawnością (10,4%), a także pracujący w schroniskach dla porzuconych zwierząt (10,4%). Nieliczni badani to osoby, które zajmują się promowaniem dzieł sztuki i twórczości artystów oraz działalnością społeczną i polityczną. We wszystkich placówkach zatrudniano wolontariuszy, ale tylko pracownicy schronisk dla zwierząt mieli bezpośrednie doświadczenia pracy z więźniami.

Grupę badaną stanowiło 97 kobiet (77,6%) oraz 28 mężczyzn (22,40%). Badani w wieku od 18 do 30 lat (49,6%) i od 31 do 43 lat (31%) to największe grupy osób, które wzięły udział w badaniu. Ankietowani pracowali głównie w Częstochowie (27,2%) i okolicznych miejscowościach (30,8%). Pozostali respondenci byli zatrudnieni zarówno w dużych miastach, jak i innych mniejszych miejscowościach.

ANALIZA WYNIKÓW WŁASNYCH BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Biorąc pod uwagę podjętą problematykę warto poznać deklaracje dotyczące postaw badanych wobec osób, które odbywają karę pozbawienia wolności. Najwięcej badanych (52,8%) deklaruje neutralny stosunek do skazanych. Stosunkowo dużą grupę (30,4%) stanowią również respondenci, którzy potwierdzają swój pozytywny stosunek do odbywających karę pozbawienia wolności. Tylko 16,8% ankietowanych przyznaje, że ma negatywne nastawienie

do więźniów. Wyjściowe neutralne i pozytywne nastawienie respondentów stanowi ważny aspekt postrzegania przez nich funkcjonowania osadzonego w roli wolontariusza.

Możliwość odbywania przez skazanych nieodpłatnej pracy na terenie danej placówki zostało objęte obszarem badania i w konsekwencji umożliwia zaprezentowanie opinii przedstawicieli poszczególnych placówek. Zgromadzone dane dowodzą, że w grupie badanych opiekujących się osobami starszymi i schorowanymi, najwięcej respondentów (62,5%) zadeklarowało możliwość zatrudnienia skazanych w charakterze wolontariuszy. Podobną opinię wyrazili reprezentanci placówek sprawujących opiekę nad porzuconymi zwierzętami (46,2%), osobami ubogimi i bezdomnymi (44,4%) oraz pracujący z osobami uzależnionymi (100%). Natomiast respondenci zatrudnieni w instytucjach oświatowych i zajmujących się opieką nad dziećmi oraz młodzieżą (60%), a także pracownicy placówek przeznaczonych dla osób z niepełnosprawnością (38,5%), pomagający cudzoziemcom (57,1%) oraz prowadzący działalność społeczno-polityczną (100%) i działalność produkcyjną (80%) zadeklarowali brak gotowości do przyjmowania skazanych do pracy w charakterze wolontariusza. Ankieterzy, którzy wskazali na możliwość nieodpłatnego zatrudnienia skazanych podkreślali, że zapotrzebowanie na pomoc w placówce jest bardzo duże. Przeszłość skazanego nie miała dla nich żadnego znaczenia, choć nie ukrywali, że obawiają się nieodpowiednich zachowań z jego strony. Natomiast respondenci, którzy zadeklarowali brak możliwości odbycia wolontariatu przez skazanych, twierdzili, że skazani mogą być niebezpieczni i wykazywać agresję wobec pracowników i podopiecznych ośrodka. Ponadto podkreślali konieczność zastosowania kamer i ciągłego monitorowania pracy skazanych.

Warto dopełnić uzyskane dane przedstawiając przykładowe wypowiedzi respondentów, tym bardziej, że prezentują odmienne opinie dotyczące przyjmowania skazanych do pracy w charakterze wolontariusza.

Pierwsza z wypowiedzi należy do przedstawiciela organizacji zajmującej się działalnością społeczno-polityczną: *Nie ma takiej gotowości do zatrudnienia więźniów-wolontariuszy i nigdy nie będzie. Poruszamy się w obszarze szeroko pojętego zaufania społecznego przez co podobne eksperymenty nie wchodzi w grę. Jeżeli już mielibyśmy przyjmować wolontariuszy wymagających socjalizacji w społeczeństwie polskim, to byłoby to raczej repatrianci z Syberii i Kazachstanu lub chrześcijanie z krajów objętych prześladowaniami. Wolontariat jaki mieliby podejmować skazańcy powinien być obowiązkowy, związany z ciężką, fizyczną pracą. Skazańcy nie powinni być obejmowani programami dobrowolnego wolontariatu, a robotami przymusowymi.* Widoczne jest negatywne nastawienie

respondenta zarówno do osoby skazanego, jak i do jego funkcjonowania w roli wolontariusza. Ankieta wskazuje na konieczność wprowadzenia przymusowej pracy fizycznej dla więźniów w zakładach karnych, którą określa mianem szeroko pojętego wolontariatu.

Kolejna odpowiedź na pytanie otwarte zawarte w kwestionariuszu, należy do przedstawicielki schroniska dla bezdomnych zwierząt. Ma następującą formę: *Mamy doświadczenie w pracy ze skazanymi. Pozory mylą, a ludzie się zmieniają. Ich przeszłość nie ma żadnego znaczenia, gdy patrzymy, z jaką troską opiekują się tymi, którzy z pozoru nic im nie mogą dać. Ale dają dużo – miłość, zrozumienie i radość.* Jej słowa stanowią swoistą pochwałę zaangażowania i docenienie pracy skazanych wolontariuszy.

Autorem ostatniej prezentowanej wypowiedzi jest przedstawiciel fundacji, która działa na rzecz dzieci z niepełnosprawnością: *Myślę, że wolontariat w dużym stopniu zależy od danego skazanego. Według mnie, to nie jest zero-jedynkowe. Po drugie rodzice osób z niepełnosprawnością oraz sami niepełnosprawni musieliby mieć szansę sami podjąć decyzję.* Zdaniem respondenta, możliwość odbywania wolontariatu przez skazanego zależy od wielu czynników, wśród których można wyróżnić: wyrok skazanego, jego zachowanie w zakładzie karnym i postępy w resocjalizacji oraz zdanie i deklarację chęci ze strony podopiecznych oraz ich rodzin. Te uwarunkowania badani podkreślali stosunkowo często.

W ramach badania zapytano ankietowanych o rodzaje prac, które ich zdaniem więźniowie mogliby podjąć na terenie placówki. Zdecydowana większość wskazała, że skazani, zatrudnieni w charakterze wolontariusza, mogą wykonywać: prace remontowo-budowlane (68%), prace naprawcze, konserwatorskie, renowacyjne i stolarskie (64,8%) oraz prace porządkowe, gospodarcze i transportowe (61,6%). Możliwość wykonywania przez skazanych prac ogrodniczych i sadowniczych wybrało 40% przedstawicieli badanych placówek. Wskazywano zatem rodzaje prac, które nie są związane z bezpośrednim kontaktem z podopiecznymi. Tylko 23,2% ankietowanych uznało, że osadzeni mogliby pomagać pracownikom instytucji bądź ośrodka w czynnościach związanych z opieką i pielęgnacją podopiecznych. Rodzaje prac wskazane przez badanych są konsekwencją stereotypowego postrzegania więźniów i braku zaufania wobec osób odbywających karę pozbawienia wolności. Ankietowani podkreślali również, że kierownictwo ośrodka, w którym pracują, z pewnością powiadomiłoby podopiecznych i pracowników o fakcie zatrudnienia skazanego w charakterze wolontariusza. Większość respondentów uznała, że wobec skazanego należy stosować zasadę ograniczonego zaufania i sprawować stałą kontrolę zachowania.

Mimo podkreślanego poczucia lęku i obaw, wynikających z kryminalnej przeszłości skazanego, zadano badanym pytanie dotyczące korzyści płynących

z faktu zatrudniania nieodpłatnego więźniów. Zdecydowana większość badanych (91,2%) uważa, że zatrudnienie skazanych w charakterze wolontariuszy niesie za sobą korzyści. Jak podkreślał co drugi badany, adresatami tych korzyści są w głównej mierze sami skazani. Wolontariat, zdaniem badanych, umożliwia: nabycie zdolności do współczucia i współodczuwania oraz zmianę postaw wobec samego siebie i innych ludzi. Nieodpłatne zatrudnienie osadzonych jest postrzegane jako dawanie im szansy i nowych możliwości. Co piąty respondent wskazywał również korzyści dla podopiecznych instytucji bądź ośrodka. Spośród korzyści w odniesieniu do podopiecznych najczęściej wskazywano: doświadczenie dobra i ludzkiej życzliwości oraz nawiązanie kontaktu z drugim człowiekiem, co jest tylko deklaracją, biorąc pod uwagę prace bez kontaktu z podopiecznymi, które zdaniem zdecydowanej większości respondentów mogliby wykonywać skazani na terenie placówki. Zaledwie 6,4% ankietowanych zaprzeczyło występowaniu jakichkolwiek pozytywów takiego zatrudnienia.

Warto także zaprezentować emocje pracowników, które wzbudza wolontariat więźniów. Stosunkowo duża grupa respondentów odczuwa strach przed nieodpłatnym zatrudnieniem skazanych w placówce, ponieważ uważa, że osadzeni mogliby wyrządzić krzywdę podopiecznym (49,6%) lub dokonać kradzieży (47,2%). Według 38,4% badanych skazani mogliby podejmować próby ucieczki podczas odbywania wolontariatu, a 36,1% obawia się zaniedbania czy niedopełnienia obowiązków z ich strony. Zaatakowanie pracownika placówki wskazało natomiast 24% ankietowanych, a zniszczenie mienia 20,8% przedstawicieli badanych instytucji. Lęk, jaki towarzyszy pracownikom wynika ze świadomości posiadania przez skazanego kryminalnej przeszłości. Osoby przebywające w zakładach karnych to ludzie, którzy popełnili czyny karalne i tym samym skrzywdzili drugiego człowieka bądź zniszczyli mienie prywatne czy publiczne. W opinii badanych dominuje przekonanie, że skoro dana jednostka raz złamała normę prawną czy społeczną, jest w stanie zrobić to ponownie. Stąd ograniczone zaufanie reprezentantów placówek wobec skazanych i brak entuzjazmu względem zatrudniania ich nieodpłatnie w charakterze wolontariuszy.

PODSUMOWANIE

Interpretując wyniki badań własnych brano pod uwagę występowanie licznych ograniczeń w prowadzonych eksploracjach. Zaprezentowano opinie 125 respondentów pracujących w instytucjach i ośrodkach mogących zatrudnić skazanych więźniów. Jednakże trzeba stwierdzić dużą różnorodność badanej populacji i zatrudnienia na obszarze całej Polski, bez podziału na poszczególne

województwa. Powyższe ograniczenia nakazują ostrożność podczas interpretacji uzyskanych wyników badań własnych. Mimo to, można wyprowadzić następujące wnioski:

- większość badanych zatrudnionych w instytucjach i ośrodkach, w których istnieje możliwość odbycia wolontariatu deklaruje postawy pełne nieufności i uprzedzeń, przypisując więźniom–wolontariuszom prawdopodobieństwo zachowań niezgodnych z prawem. Ankietowani boją się, że skazani mogą wyrządzić krzywdę podopiecznym. Obawy, jakie towarzyszą przedstawicielom poszczególnych placówek wynikają z uproszczonego obrazu osoby odbywającej karę pozbawienia wolności;

- pozytywną opinię dotyczącą przyjmowania więźniów–wolontariuszy wyrazili pracownicy ośrodków, zajmujących się opieką nad zwierzętami i osobami chorymi oraz pracą z osobami uzależnionymi;

- zdaniem badanych, skazani w placówkach zatrudniających ich w charakterze wolontariuszy mogliby wykonywać tylko prace remontowo-budowlane, prace naprawcze, konserwatorskie, renowacyjne, stolarskie, a także prace porządkowe, gospodarcze czy transportowe. Wskazywano na prace, które nie są związane z bezpośrednim kontaktem z podopiecznymi osób badanych;

- skazany ubiegający się o stanowisko wolontariusza powinien, zdaniem badanych, odznaczać się pewnymi cechami osobowości: odpowiedzialnością, empatią i cierpliwością, nie powinien być arogancki czy wulgarny;

- zatrudnianie skazanych w roli wolontariuszy niesie za sobą wiele korzyści, których adresatami są, jak podkreślali badani, w głównej mierze sami skazani, a nie podopieczni czy placówki.

Uzyskane wyniki badań stanowią jedynie wstępny zarys tendencji w postrzeganiu więźniów–wolontariuszy przez przedstawicieli instytucji i ośrodków, w których istnieje możliwość odbycia wolontariatu. Postawy deklarowane przez respondentów świadczą o braku gotowości instytucji do przyjmowania skazanych do pracy w charakterze wolontariusza. Te negatywne postawy społeczne mogą sprawić, że osoby opuszczające zakłady karne staną się osobami wykluczonymi społecznie. Bez zmiany postaw wobec skazanych opierających się na stereotypach i uprzedzenia nie będzie możliwości dokonania przez osoby opuszczające zakłady karne zmian dotyczących odpowiedzialności za swoje czyny i własne życie.

Mimo licznych obaw i wątpliwości warto szerzyć ideę wolontariatu skazanych. Tym bardziej, że środowisko osób pozbawionych wolności nie jest środowiskiem jednorodnym. Więźniowie różnią się między sobą stopniem zdemoralizowania czy gotowością do zmiany. Pomoc powinna być prowadzona w sposób zorganizowany, przemyślany i racjonalny, z pełną świadomością specyfiki grupy, do której jest kierowana. Przy odpowiednim doborze osób

do pracy w charakterze wolontariusza, skazani będą mieli okazję do odbywania resocjalizacji w środowisku otwartym, poprzez kontakt z ludźmi spoza zakładu karnego. Readaptacja i reintegracja społeczna skazanych mających doświadczenia pracy wolontaryjnej może stać się procesem, którego efektem będzie zgodne z prawem uczestnictwo w życiu społecznym.

BIBLIOGRAFIA

- AMBROZIK, W. (2016). *Pedagogika resocjalizacyjna w stronę uspołecznienia systemu oddziaływań*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- BAŁANDYNOWICZ, A. (2019). *Resocjalizacja z udziałem społeczeństwa. Konteksty antropologiczno-filozoficzne*. Wyd. 3, Warszawa: Wolters Kluwer.
- DEKA, R. (2007). Wolontariat więźniów jako przykład ponownego włączania skazanych do życia w społeczeństwie, W: Cz. Kustra, M. Fopka-Kowalczyk, A. Bandura (red.), *Opieka i wsparcie jako zadanie catożyciowe. Studia z pedagogiki opiekuńczej* (s. 281-292). Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- FIDELUS, A. (2011). W stronę resocjalizacji inkluzyjnej. *Probacja*, 2, 70-86.
- FRYSZTAK, M. (2020). Praca osób pozbawionych wolności, stan prawny oraz praktyka – zarys problematyki. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 107, 163-174.
- KŁAK, Cz. P. (2017). Zatrudnienie skazanych w wybranych państwach europejskich. Analiza porównawcza. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 95, 101-136.
- KONOPCZYŃSKI, M. (2013). *Kryzys resocjalizacji czy(li) sukces działań pozornych, Refleksje wokół polskiej rzeczywistości resocjalizacyjnej*. Warszawa: Wydawnictwo Pedagogium WSNS.
- KRAKOWIAK, P., PACZKOWSKA, A. (2014). Włączanie skazanych do wolontariatu opieki paliatywno-hospicyjnej na świecie i w Polsce. Dobre praktyki współpracy systemu penitencjarnego ze środowiskiem opieki paliatywno-hospicyjnej w Polsce. *Probacja*, 2, 47-64.
- LEWICKA-ZELEN, A., PYTKA, A. (2021). Opinie osadzonych i wychowawców penitencjarnych na temat pracy wykonywanej przez osoby pozbawione wolności. *Resocjalizacja Polska*, 21, 313-327.
- MACHEL, H. (2003). *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*. Gdańsk: Arche.
- MARCZAK, M. (2012). Kara ograniczenia wolności i jej resocjalizacyjny wymiar przez pracę. *Resocjalizacja Polska*, 2012, 3, 63-72.
- NIEWIADOMSKA, I. (2016). Polski model resocjalizacji penitencjarniej. *Teka Komisji Prawniczej*, 9, 100-122.
- PASTWA-WOJCIECHOWSKA, B. (2009). Czy oddziaływania redukujące deficyty wychowawcze u osób naruszających normy prawne mają sens? W: M. Marczak (red.), *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez służbę więzienną w Polsce* (s. 107-116). Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Powszechność zatrudnienia wśród skazanych i ukaranych w populacji kwalifikujących się do pracy*. Biuro Informacji i Statystyki CZSW. <https://sw.gov.pl/strona/centralny-zarząd-służby-więziennej-statystyka-praca-dla-wiezniow> (dostęp: 27.10.2023).
- SOKOŁOWSKA, E. (2015). Praca charytatywna skazanych na karę pozbawienia wolności. *Resocjalizacja Polska*, 9, 55-67.

- STĘPNIAK, P. (2017). *Resocjalizacja (nie)urojona: o zawłaszczaniu przestrzeni penitencjarnej*. Warszawa: Difin.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. 1997, Nr 90, poz. 557).
- WEISSBROT-KOZIARSKA, A., KANIOS, A. (2022). Praca jako środek resocjalizacji osób w izolacji więziennej – przegląd badań. *Resocjalizacja Polska*, 22, 377-389.

POSTAWY PRZEDSTAWICIELI WYBRANYCH PLACÓWEK
WOBEC PRZYJMOWANIA SKAZANYCH DO PRACY
W CHARAKTERZE WOLONTARIUSZA

STRESZCZENIE

W artykule podjęto problem postaw pracowników wybranych instytucji przyjmujących skazanych do pracy wolontariackiej wobec osadzonych i ich pomocy wolontariackiej. Poza wstępnym omówieniem tej problematyki, zaprezentowano także wyniki badań dotyczące (nie)gotowości instytucji do przyjmowania skazanych do pracy w charakterze wolontariusza. Badania objęły swym zasięgiem szeroki zakres terytorialny i zostały zrealizowane wśród 125 pracowników instytucji i ośrodków, w których istnieje możliwość odbycia wolontariatu lub są spełnione odpowiednie warunki, aby taką możliwość wprowadzić. Analiza otrzymanych danych pozwala na stwierdzenie, że postawy badanych dotyczące zatrudniania skazanych są nacechowane licznymi obawami i poczuciem zagrożenia. Większość respondentów nie jest gotowa do zaakceptowania pracy wolontariackiej więźniów w bezpośrednim kontakcie z podopiecznymi. Podkreślano jednak, że skazani mogliby wykonywać prace porządkowe czy remontowo-budowlane pod stałym nadzorem pracowników i za zgodą osób przebywających w placówce.

Słowa kluczowe: zakład karny; kara pozbawienia wolności; praca charytatywna.

ATTITUDES OF REPRESENTATIVES OF SELECTED INSTITUTIONS
TOWARDS ACCEPTING CONVICTS FOR VOLUNTEER WORK

SUMMARY

The article addresses the problem of attitudes of employees of selected institutions accepting convicts for volunteer work towards convicts and their volunteer assistance. In addition to an introductory discussion of this issue, the results of the research on the (in)readiness of institutions to accept convicts for volunteer work are also presented. The research covers a wide territorial range and was carried out among 125 employees of institutions and centers where there is a possibility of volunteer working or the appropriate conditions are met to introduce such a possibility. Analysis of the data obtained allows us to conclude that the attitudes of those surveyed regarding the employment of convicts are characterized by a number of fears and a sense of threat. The majority of respondents are not ready to accept volunteer work by prisoners in direct contact with the wards. However, they stressed that convicts could perform cleaning or repair and construction work under the constant supervision of staff and with the consent of the facility's wards.

Keywords: prison; imprisonment; charity work.